

El segle de les nacions, 2

D'ideologies nacionals no en faltaven, ja abans d'aquell moment de brevíssim i cansat optimisme del 1920 i pocs anys més. Eren, això sí, teories en general nascudes prèviament per a explicar o justificar un *problema nacional* amb què topava o s'enfrontava l'autor de cada elaboració teòrica: es tractava, doncs, posem per cas, de la justificació britànica del poder imperial civilitzador, de fonamentar la unitat d'Alemanya, de promoure l'homogeneïtzació cultural i lingüística de França, d'exaltar el *Risorgimento* italià, d'explicar la posició dels socialistes vienesos o dels demòcrates txecs en la política austríaca, o de la situació dels jueus integrats o perseguits. És inevitable: qui fa teoria des d'una situació en què ell mateix es troba implicat, rarament ho fa sense voler-la aplicar en primer lloc al cas que el preocupa. De vegades, però, la implicació és el primer obstacle per a una mínima objectivitat distanciada en l'observació dels fets a explicar, i llavors la teoria se'n ressent en tant que explicació, i té més valor de símptoma que d'instrument o de resultat d'una anàlisi. És cosa perfectament documentada, per exemple, la llarga sèrie de pràctiques repressives, punitives i humiliants amb què tots els governs de França des del temps de la Revolució (i des d'abans, quan podien) havien intentat *anéantir les patois*, en paraules cèlebres de l'*abbé* Grégoire. Però això –la imposició, la coerció de vegades brutal– va en contra de la *idea* d'harmònica, espontània i voluntària unitat; i per això Ernest Renan arriba a escriure amb perfecta innocència: “França pot estar orgullosa de no haver intentat mai obtenir la unitat de la llengua amb mesures coercitives.” Impressionant. Simplement, davant de la simplicitat de la fe o de la ideologia, sovint compta molt poc la complexitat dels fets. Fins i tot quan la ideologia és presentada com a *ciència*, tal com va fer Otto Bauer, el gran teòric socialdemòcrata de la qüestió nacional centreeuropea, amb candidesa impecable: “La ciència ha abandonat, fins ara, el concepte de nació de manera gairebé exclusiva en mans dels lírics, dels fulletonistes, dels oradors de l'assemblea popular, del parlament, de la taula de la cerveseria. En una època de grans lluites naci-

Joan Francesc Mira

onals, amb prou feines tenim ara els primers enunciats per a una teoria satisfactòria de l'essència de la nació. I, amb tot, necessitem aquesta teoria. Sobre tots nosaltres actua, però, la ideologia nacional, el romanticisme nacional.” Parau-

les clarividents i profètiques, que conserven tot el valor si les llegim un segle més tard.

I aquesta és la condició del món. Un món compost de *nacions*, “unides” o separades. El planeta terra és una ONU, i no es veu com podrà ser cap altra cosa en el futur previsible. Dit d'una altra manera, o insistint en la mateixa, podem fer una segona reflexió: en els inicis del segle XXI, conceptes, qüestions i conflictes tals com globalització, migracions, poder de les multinacionals, nous integristes, barreja de cultures, etc., que constitueixen sovint el marc on encaixa l'actualitat informativa, no han produït cap nova forma o model de vida col·lectiva substitutori de la *forma nacional* heretada dels segles passats. La nació és encara, i serà molt de temps, el marc substancial de les societats humanes. Per tant, pretendre que conceptes com identitat, patriotisme, nacionalisme, etc. (a pesar dels abusos i aberracions que, com tot concepte *sociològic*, han pogut produir en la història recent) són regressius, superats i negatius, és negar la realitat de la història immediata, del present, i quasi certament del futur previsible. Cal reforçar, doncs, com a ideologia i com a projecte, un model de patriotisme-nacionalisme radicalment democràtic, garantia d'heterogeneïtats internes i component ètic de la ciutadania. Un patriotisme civil, moral, i promotor de la responsabilitat sobre el propi país i poble, territori i cultura, patrimoni, benestar comú i llibertat. Perquè pàtria i nació, patriotisme i nacionalisme, són termes i conceptes amb tradició democràtica i alliberadora, i com a tals han de ser mantinguts, depurats i aplicats a l'acció política, civil i cultural. No s'hi guanya res, ans al contrari, deixant l'explotació d'aquests conceptes en mans d'ideologies reaccionàries, extremistes, intolerants o xovinistes, i renunciant al seu aprofitament com a factors positius, de cohesió i de solidaritat civil. No és una opinió, és un programa.

“Cal reforçar, doncs, com a ideologia i com a projecte, un model de patriotisme-nacionalisme radicalment democràtic, garantia d'heterogeneïtats internes i component ètic de la ciutadania. Un patriotisme civil, moral, i promotor de la responsabilitat sobre el propi país i poble, territori i cultura, patrimoni, benestar comú i llibertat”